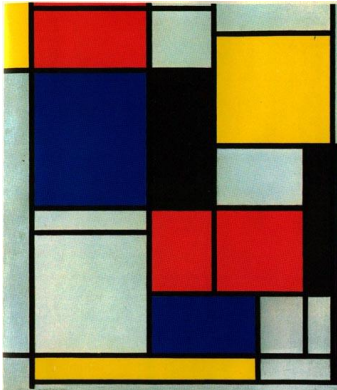

Εισαγωγή στους Τύπους

Piet Mondrian, *Composition with Blue, Yellow, Black, and Red*, 1922

Κωστής Σαγώνας <kostis@cs.ntua.gr>

Ζωή Παρασκευοπούλου <zoepar@softlab.ntua.gr>

Τι είναι οι τύποι;

- Όταν ορίζουμε ότι μια μεταβλητή έχει ένα συγκεκριμένο τύπο, δηλώνουμε ότι οι τιμές της μεταβλητής θα είναι πάντα στοιχεία του συγκεκριμένου συνόλου

```
int n;
```

- Άρα ένας τύπος είναι ένα σύνολο από τιμές
  - που έχουν μια συγκεκριμένη κοινή αναπαράσταση
  - και μία συλλογή από λειτουργίες που μπορούν να εφαρμοστούν σε αυτές τις τιμές
- Το ποια σύνολα θεωρούνται ή δεν θεωρούνται τύποι εξαρτάται από τη γλώσσα

Εισαγωγή στους Τύπους

3

Ποια είναι η χρησιμότητα των τύπων;

- Τεκμηρίωση προγραμμάτων που ελέγχεται μηχανιστικά (machine-checked documentation).
  - π.χ. τι μπορούμε να καταλάβουμε στην ML για ένα πρόγραμμα με τύπο ('a -> 'b) -> 'a list -> 'b list
  - αυτόματος έλεγχος ότι οι τύποι παραμένουν έγκυροι μετά από αλλαγές (refactoring)
- Ασφάλεια
  - οι λειτουργίες που μπορούν να εφαρμοστούν στα δεδομένα είναι μόνο αυτές που είναι ορισμένες για τον τύπο τους
  - αποφυγή κάποιων κατηγοριών σφαλμάτων κατά την εκτέλεση
- Ταχύτητα
  - type-specific optimizations
  - αποφυγή δυναμικών ελέγχων (στατικά συστήματα τύπων)

Εισαγωγή στους Τύπους

4

Σφάλματα τύπων

- Ένας τύπος ορίζεται από:
  - Τρόπους κατασκευής τιμών του τύπου
  - Τρόπους χρησιμοποίησης των τιμών για την παραγωγή νέων τιμών
- Κάθε τύπος συσχετίζεται με ένα σύνολο από λειτουργίες (τελεστές)
- Κάθε λειτουργία ορίζεται πάνω σε στοιχεία ενός συγκεκριμένου τύπου
- Ένα **σφάλμα τύπου** λαμβάνει χώρα όταν μια λειτουργία πάει να εφαρμοστεί σε ορίσματα εκτός του πεδίου ορισμού της (δηλαδή, σε ορίσματα διαφορετικού τύπου)

Εισαγωγή στους Τύπους

5

Είδη συστημάτων τύπων

- Σύστημα τύπων: Το σύνολο κανόνων που καθορίζει πώς οι τύποι δεδομένων χρησιμοποιούνται και αλληλεπιδρούν σε μια γλώσσα προγραμματισμού
- Στατικό ή δυναμικό
  - Στατικό: οι τύποι ελέγχονται πριν την εκτέλεση, κατά το χρόνο μετάφρασης
    - π.χ σε μια κλήση $f(x)$ πρέπει να έχουμε $f: A \rightarrow B$ και $x: A$
  - Δυναμικό: οι τύποι ελέγχονται κατά την εκτέλεση
- Ισχυρό ή ασθενές
  - Ισχυρό: Οι τύποι των δεδομένων τηρούνται αυστηρά, και οι αυτόματες μετατροπές είναι περιορισμένες.
  - Ασθενές: Επιτρέπει περισσότερες αυτόματες μετατροπές τύπων, ακόμα και αν οδηγούν σε απρόβλεπτες συμπεριφορές.

Εισαγωγή στους Τύπους

6

Είδη συστημάτων τύπων

	Στατικό σύστημα τύπων	Δυναμικό σύστημα τύπων
Ισχυρό	ML, Java, Rust, Haskell, Go, Scala, ...	LISP, Python, Ruby, ...
Ασθενές	C, C++	JavaScript, Perl, PHP

Εισαγωγή στους Τύπους

7

Στατικό Vs Δυναμικό σύστημα τύπων

Στατικό

- Αναγκαστικά **συντηρητική** προσέγγιση
  - Το παρακάτω πρόγραμμα **ML** δεν θα μεταγλωττιστεί, παρότι η εκτέλεση του δεν θα οδηγούταν σε σφάλμα

```
(if true then 40
else "hello!") + 2
```

- Ο τύπος της κάθε έκφρασης καθορίζεται πριν την εκτέλεση του προγράμματος
- Ο μεταγλωττιστής τυπώνει μήνυμα λάθους αν ανιχνεύσει κάποια ασυνέπεια στους τύπους
- **Λιγότερα σφάλματα** εκτέλεσης
- **Ταχύτερα** (λιγότεροι δυναμικοί έλεγχοι κατά την εκτέλεση)

Εισαγωγή στους Τύπους

8

Δυναμικό

- Πιο **ευέλικτο**
  - Το παρακάτω πρόγραμμα **Python** θα τρέξει κανονικά

```
(40 if True else "hello!") + 2
```

- **Ταχύτερη** γραφή κώδικα
- Δυναμικοί **έλεγχοι κατά την εκτέλεση**
- Κατά το χρόνο εκτέλεσης, η υλοποίηση της γλώσσας ελέγχει ότι τα ορίσματα των τελεστών είναι τύπων οι οποίοι είναι συμβατοί με τους τελεστές

Παράδειγμα: Στατικά συστήματα τύπων

ML (ισχυρό)

- Απαγορεύει τις σιωπηρές μετατροπές τύπων

```
- 5 + 5.1;
stdIn:1.2-1.9 Error:
operator and operand do
not agree [overload - bad
instantiation]
- 5 + "a";
stdIn:1.2-1.9 Error:
operator and operand do
not agree
```

C (ασθενές)

- Επιτρέπει σιωπηρές μετατροπές τύπων, που μπορεί να οδηγήσουν σε απρόβλεπτα αποτελέσματα.

```
int main() {
    printf("%d\n", 3 + 'a');
    printf("%f\n", 3 + 'a');
    printf("%c\n", 3 + 'a');
    printf("%s\n", 3 + 'a');

    return 0;
}
```

```
> ./a.out
100
0.000000
d
[1] 22734 segmentation fault
```

Εισαγωγή στους Τύπους

9

Παράδειγμα: Δυναμικά συστήματα τύπων

Python (ισχυρό)

- Απαγορεύει τις σιωπηρές μετατροπές τύπων

```
print("The answer is")  
print(4 + '2')
```

```
> python3 test.py  
The answer is  
Traceback (most recent call  
last):  
  File "test.py", line 2, in  
<module>  
    print(4 + '2')  
    ~~~^~~~~  
TypeError: unsupported operand  
type(s) for +: 'int' and 'str'
```

Εισαγωγή στους Τύπους

10

JavaScript (ασθενές)

- Επιτρέπει σιωπηρές μετατροπές τύπων, που μπορεί να οδηγήσουν σε απρόβλεπτα αποτελέσματα.

```
console.log('5' + 2);  
console.log(2 + '5');  
console.log('5' - 2);  
console.log('10' * 2);  
console.log('hello' * 2);
```

```
52  
25  
3  
20  
nan
```

Κατηγορίες τύπων

Εισαγωγή στους Τύπους

11

Πρωτόγονοι και κατασκευαζόμενοι τύποι

- Κάθε τύπος που μπορεί να χρησιμοποιηθεί αλλά δε μπορεί να οριστεί από ένα πρόγραμμα μιας γλώσσας είναι ένας **πρωτόγονος τύπος** της γλώσσας
  - Πρωτόγονοι τύποι της ML: `int`, `real`, `char`
  - Ένα πρόγραμμα ML δε μπορεί να ορίσει έναν τύπο που να δουλεύει σαν τον προκαθορισμένο τύπο `int`
- Κάθε τύπος που μπορεί να οριστεί από ένα πρόγραμμα (με βάση πρωτόγονους ή ήδη ορισμένους τύπους) είναι ένας **κατασκευαζόμενος τύπος**
  - Π.χ. κατασκευαζόμενος τύπος στην ML: `int list`
  - Ορίζεται με χρήση του πρωτόγονου τύπου `int` και του **κατασκευαστή τύπων** `list`

Εισαγωγή στους Τύπους

12

Πρωτόγονοι τύποι

- Ο ορισμός της κάθε γλώσσας είναι αυτός που καθορίζει ποιοι είναι πρωτόγονοι τύποι της γλώσσας
- Κάποιες γλώσσες ορίζουν τους πρωτόγονους τύπους πιο αυστηρά από κάποιες άλλες:
  - Π.χ. η Java ορίζει τους πρωτόγονους τύπους επακριβώς
  - Από την άλλη μεριά, π.χ. η C και η ML αφήνουν κάποια περιθώρια ελευθερίας στον ορισμό των πρωτόγονων τύπων μεταξύ διαφορετικών υλοποιήσεων της γλώσσας

Εισαγωγή στους Τύπους

13

Παράδειγμα: πρωτόγονοι τύποι ακεραίων

C:

```
char    signed char
unsigned char
short int
unsigned short int
int     unsigned int
long int
unsigned long int
long long int
unsigned long long int
```

Δεν υπάρχει προκαθορισμένη υλοποίηση, αλλά οι “μεγαλύτεροι” τύποι πρέπει να έχουν τουλάχιστον το εύρος των “μικρότερων” τύπων

Εισαγωγή στους Τύπους

14

Java:

```
byte (1-byte signed)
char (2-byte unsigned)
short (2-byte signed)
int (4-byte signed)
long (8-byte signed)
```

Scheme:

```
integer
```

Ακέραιοι “απείρου” εύρους

Haskell:

```
Int (4-byte signed)
Integer (“άπειρο” εύρος)
```

Θέματα σχεδιασμού

- Σε ποια σύνολα αντιστοιχούν οι πρωτόγονοι τύποι;
  - Τι είναι μέρος του ορισμού της γλώσσας, τι επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια της υλοποίησης της γλώσσας;
  - Εάν χρειαστεί, πως μπορεί ένα πρόγραμμα να ανακαλύψει πληροφορίες σχετικές με τα μέλη του συνόλου;
    - (`INT_MAX` στη C, `Int.maxInt` στην ML, ...)
- Τι λειτουργίες υποστηρίζονται και πώς;
  - Λεπτομερείς ορισμοί περί στρογγυλοποίησης, εξαιρέσεων, κ.λπ.
- Η επιλογή της αναπαράστασης είναι καθοριστική για κάποιες από τις αποφάσεις

Εισαγωγή στους Τύπους

15

Κατασκευαζόμενοι τύποι

- Πρόσθετοι τύποι οι οποίοι ορίζονται με χρήση της γλώσσας
- Παραδείγματα: απαριθμήσεις, πλειάδες, πίνακες, συμβολοσειρές, λίστες, ενώσεις, υποτύποι, και τύποι συναρτήσεων
- Για κάθε έναν από αυτούς, υπάρχει στενή σχέση μεταξύ του πώς ορίζονται τα *σύνολα* στα μαθηματικά και του πώς ορίζονται οι *τύποι* στις γλώσσες προγραμματισμού

Εισαγωγή στους Τύπους

16

Απαριθμήσεις (enumerations)

- Στα μαθηματικά μπορούμε ορίσουμε ένα σύνολο απλώς με την απαρίθμηση των μελών του:

$$S = \{a, b, c\}$$

- Πολλές γλώσσες υποστηρίζουν τύπους **απαρίθμησης**:

```
C: enum coin {penny, nickel, dime, quarter};
TypeScript: enum Color { Red, Green, Blue }
ML: datatype day = M | Tu | W | Th | F | Sa | Su;
```

- Ορίζουν ένα νέο τύπο (= σύνολο τιμών)
- Ορίζουν επίσης μια συλλογή από ονοματισμένες σταθερές αυτού του τύπου (= στοιχεία του συνόλου)

Εισαγωγή στους Τύπους

17

Αναπαράσταση τιμών μιας απαρίθμησης

- Ένας συνήθης τρόπος αναπαράστασης απαριθμήσεων είναι η χρησιμοποίηση μικρών ακεραίων για τις τιμές
- Η αναπαράσταση μπορεί να είναι εμφανής στον προγραμματιστή, όπως π.χ. στη C:

```
enum coin { penny = 1, nickel = 5, dime = 10, quarter = 25 };  
enum escapes { BELL = '\a', BACKSPACE = '\b', TAB = '\t',  
              NEWLINE = '\n', VTAB = '\v', RETURN = '\r' };
```

Λειτουργίες απαριθμήσεων

- Έλεγχος ισότητας:

```
fun isWeekend x = (x = Sa orelse x = Su)
```

- Εάν η “ακέραια φύση” της αναπαράστασης των απαριθμήσεων είναι εμφανής, η γλώσσα συνήθως επιτρέπει κάποιες από ή όλες τις λειτουργίες που επιτρέπονται σε ακεραίους:

```
C: int m = penny + nickel + dime;
```

Πλειάδες (tuples)

- Το καρτεσιανό γινόμενο δύο ή περισσότερων συνόλων ορίζει σύνολα από πλειάδες:

$$S = X \times Y = \{ (x, y) \mid x \in X \wedge y \in Y \}$$

- Κάποιες γλώσσες υποστηρίζουν **αμιγείς πλειάδες**:

```
fun get1 (x : real * real) = #1 x
```

- Πολλές άλλες υποστηρίζουν **εγγραφές (records)**, που είναι πλειάδες τα πεδία των οποίων έχουν ονόματα:

```
C: struct point {  
    double x;  
    double y;  
};  
ML: type point = {  
    x : real,  
    y : real  
}  
fun getip (p : point) = #x p
```

Αναπαράσταση των πλειάδων

- Η συνήθης αναπαράσταση των πλειάδων είναι τα πεδία τους να διατάσσονται το ένα μετά το άλλο στη μνήμη
- Αλλά υπάρχουν πολλές λεπτομέρειες:
  - Με ποια σειρά;
  - Επιτρέπονται “τρύπες” για ευθυγράμμιση (alignment) των πεδίων (π.χ. σε αρχές διαφορετικών λέξεων) στη μνήμη;
  - Είναι κάτι από όλα αυτά ορατό στον προγραμματιστή;

Παράδειγμα: ANSI C

The members of a structure have addresses increasing in the order of their declarations. A non-field member of a structure is aligned at an addressing boundary depending on its type; therefore, there may be unnamed holes in a structure. If a pointer to a structure is cast to the type of a pointer to its first member, the result refers to the first member...

Adjacent field members of structures are packed into implementation-dependent storage units in an implementation-dependent direction...

The C Programming Language, 2nd ed.
Brian W. Kernighan and Dennis M. Ritchie

Λειτουργίες πλειάδων

- Επιλογή στοιχείων:

C: `a.x`
ML: `#x a`

- Άλλες λειτουργίες ανάλογα με το ποιο/πόσο μέρος της αναπαράστασης είναι εμφανές στον προγραμματιστή:

```
C: struct point p = {1.1, 2.2};  
printf("p = (%f, %f)", *((double *) &p)  
      , *((double *) &p + 1));
```

Ανύσματα (vectors)

- Ανύσματα γνωστού (σταθερού) μήκους:

$$S = X^n = \{ (x_1, \dots, x_n) \mid \forall i. x_i \in X \}$$

- Ανύσματα αγνώστου μήκους:

$$S = X^* = \bigcup_i X^i$$

- Τύποι σχετικοί με τα ανύσματα:
  - **Πίνακες, συμβολοσειρές** και **λίστες**
  - Είναι σαν τις πλειάδες αλλά συνήθως έχουν τον ίδιο τύπο στοιχείων και πολλές παραλλαγές από γλώσσα σε γλώσσα
  - Ένα παράδειγμα διαφοροποίησης: δείκτες (indices) σε πίνακες
    - Ποιες είναι οι τιμές των δεικτών;
    - Καθορίζεται το μέγεθος των πινάκων στο χρόνο μεταγλώττισης ή στο χρόνο εκτέλεσης;

Σχεδιαστικά θέματα σχετικά με τα ανύσματα

- Τι είδους δείκτες μπορούν να έχουν οι πίνακες;
- Πρέπει το μέγεθος των πινάκων να είναι καθορισμένο κατά το χρόνο μετάφρασης;
- Μπορεί να αλλάξει (π.χ. επεκταθεί) το μέγεθος δυναμικά;
- Μπορούν οι πίνακες να έχουν πολλές διαστάσεις;
- Είναι ένας πίνακας με πολλές διαστάσεις ισοδύναμος με έναν πίνακα από πίνακες;
- Πώς διατάσσονται τα στοιχεία ενός πίνακα στη μνήμη;
- Οι συμβολοσειρές έχουν το δικό τους τύπο ή είναι πίνακες από bytes; Υπάρχει τύπος λίστας;

Ενώσεις (unions)

- Η ένωση δύο συνόλων δίνει ένα καινούριο σύνολο

$$S = X \cup Y = \{z \mid z \in X \vee z \in Y\} \quad \text{union}$$

$$S = X \uplus Y = \{(x, 0) \mid x \in X\} \cup \{(y, 1) \mid y \in Y\} \quad \text{sum (tagged union)}$$

Πολλές γλώσσες υποστηρίζουν τύπους ενώσεων:

```
C: union element {
    int i;
    double d;
};

ML: datatype element =
    I of int |
    R of real
```

- Η αναπαράσταση των ενώσεων μπορεί να είναι ή μπορεί να μην είναι εμφανής στον προγραμματιστή

Λειτουργίες sum types

- Στην ML, μπορούμε να ελέγξουμε το tag της ένωσης (μέσω ταίριασμα προτύπων) και να εξάγουμε τα δεδομένα.
- Η αναπαράσταση είναι αδιαφανής στον προγραμματιστή

```
datatype element =
    I of int |
    R of real

fun getReal (R x) = x
  | getReal (I x) = real x
```

Ενώσεις χωρίς αυστηρό σύστημα τύπων

- Σε μερικές γλώσσες οι λεπτομέρειες της υλοποίησης των ενώσεων είναι εμφανείς στον προγραμματιστή
- Σε κάποιες περιπτώσεις τα προγράμματα μπορούν να εκμεταλλευθούν το γεγονός ότι ο τύπος κάποιας τιμής χάνεται:

```
union element {
    int i;
    double d;
};

sizeof(element) ==
max(sizeof(int), sizeof(real))

union element e;
e.i = 100;
double x = e.d;
```

Τι λέει η ANSI C για τις ενώσεις;

A union may be thought of as a structure all of whose members begin at offset 0 and whose size is sufficient to contain **any** of its members. At most one of the members can be stored in a union at any time. If a pointer to a union is cast to the type of a pointer to a member, the result refers to that member.

In general, a member of a union may not be inspected unless the value of the union has been assigned using that same member.

The C Programming Language, 2nd ed.
Brian W. Kernighan and Dennis M. Ritchie

Συναρτήσεις (functions)

- Το σύνολο των συναρτήσεων με κάποιο πεδίο ορισμού και τιμών:

$$S = D \rightarrow R = \{ f \mid \text{domain}(f) = D \wedge \text{range}(f) = R \}$$

- Οι περισσότερες γλώσσες υποστηρίζουν την έννοια των συναρτήσεων:

```
C: int f(char a, char b) {  
    return a == b;  
}
```

```
ML: fun f(a:char, b:char) = (a = b)
```

Λειτουργίες συναρτήσεων

- Κλήση συναρτήσεων
- Μέχρι στιγμής, το θεωρήσαμε ως δεδομένο ότι οι υπόλοιποι τύποι μπορούσαν να περαστούν ως παράμετροι, να επιστραφούν ως αποτελέσματα, να ανατεθούν σε μεταβλητές, κ.λπ.
- Με τις συναρτήσεις δε μπορούμε να το θεωρήσουμε ως δεδομένο: οι περισσότερες γλώσσες δεν υποστηρίζουν κάτι περισσότερο από κλήση συναρτήσεων!

Υποσύνολα (subsets)

- Μπορούμε να ορίσουμε το υποσύνολο που ορίζεται με βάση ένα κατηγορημα P :

$$S = \{ x \in X \mid P(x) \}$$

- Κάποιες γλώσσες υποστηρίζουν **υποτύπους (subtypes)**, με λίγη ή περισσότερη γενικότητα
  - Λίγη γενικότητα: Ορισμός υποδιαστημάτων στην Pascal
`type digit = 0..9;`
  - Κάμποση γενικότητα: Ορισμός υποτύπων στην Ada
`subtype DIGIT is INTEGER range 0..9;`
`subtype WEEKDAY is DAY range MON..FRI;`
  - Πολλή γενικότητα: Ορισμός τύπων στη Lisp μέσω κατηγορημάτων

Αναπαράσταση των τιμών ενός υποτύπου

- Συνήθως, ο υποτύπος χρησιμοποιεί την ίδια εσωτερική αναπαράσταση με τον υπερτύπο (supertype) του
- Ερωτήσεις:
  - Μπορεί να χρησιμοποιηθεί κάποια πιο “φθηνή” αναπαράσταση; Π.χ. οι δύο παρακάτω τύποι χρειάζονται τον ίδιο χώρο αποθήκευσης;
`x: 1..9`
`x: Integer?`
  - Οι υποτύποι επιβάλλονται και ελέγχονται από το μεταγλωττιστή;
`x := 10`
`x := x + 1?`

Λειτουργίες υποτύπων

- Συνήθως οι επιτρεπόμενες λειτουργίες είναι όλες οι λειτουργίες που είναι διαθέσιμες και για τον υπερτύπο
- Καθώς και κάποιες άλλες που δεν έχουν τόσο πολύ νόημα στον υπερτύπο:

```
function toDigit (X: Digit) : Char;
```


Θέμα για περιουλογή

Ένας υποτύπος είναι ένα υποσύνολο όλων των τιμών ενός υπερτύπου, αλλά συνήθως υποστηρίζει ένα υπερσύνολο από λειτουργίες.

Κάποια λόγια για τις κλάσεις (classes)

- Μια από τις βασικές ιδέες του αντικειμενοστρεφούς προγραμματισμού
- Μια **κλάση** είναι ένα είδος τύπου: κάποια δεδομένα και οι λειτουργίες τους σε “συσκευασία πακέτου”
- Μια υποκλάση είναι ένας υποτύπος: περιλαμβάνει μόνο ένα υποσύνολο των αντικειμένων, αλλά υποστηρίζει ένα υπερσύνολο των λειτουργιών
- Περισσότερα για τις κλάσεις στις διαλέξεις των γλωσσών αντικειμενοστρεφούς προγραμματισμού